

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİNİN POETİKASINDA PSİKOLOJİK TEMAYÜLLER

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARABULUT*

Öz

Edebi eserler milletlerin hayatında önemli yere sahiptir. Milletlerin dil, kültür birikimi ile beraber milli bilinçleri edebi eserlerde gizli bir hazinedir. Eseri oluşturan yazarın mensup olduğu milletin duygu ve düşünce dünyasına yönelmesi, toplumun-yazar ilişkisini güçlendirir. Edebiyat eserlerinde psikolojik unsurlar önemli yer tutar. Şairler, eserlerini oluştururken, hayal dünyalarından, bilinçaltından, gerçek hayattan, düşüncelerinden vb. yararlanırlar. Şairlerin psikolojik yapısı onların eserlerine önemli ölçüde yansır. Milli Edebiyat döneminin içine doğduğu siyasi ve sosyal şartlar, dönemin şairlerinin ve Türk milletinin psikolojik yapısını etkiler. Milli Edebiyat şairleri, milli bilinci uyandırmak amacıyla milli ve manevi temalı şiirler yazarlar.

Anahtar kelimeler: Türk Edebiyatı, Milli Edebiyat, Edebiyat ve Psikoloji, Türkçülük, Türk Şiiri.

Abstract

In the Poetic Period of National Literature Psychological

Trends

Literary works have an important place in the life of nations. Nations language, culture is a treasure hidden by the accumulation of literary works with the national consciousness. Work by the author's orientation to the world of emotion and thought he was a member of the nation, strengthen the community-writer relationship. Psychological factors are important works of literature. The poets, the works of creating the worlds of imagination, subconscious, real-life, thoughts and so on benefit. Signifi-

* Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

cantly reflected in the psychological structure of the poets in their works. He was born into a period of political and social conditions of National Literature, poets of the period and affects the psychological structure of the Turkish nation. National Literature poets, in order to a waken the national consciousness of the authors of national and spiritual-themed poems.

Key words: Turkish Literature, National Literature, Literature and Psychology, Turkism, Turkish Poetry.

Giriş

Edebiyat ile psikolojinin birbiriyle ilişkisi yüzlerce yıllık geçmişe uzanır. İnsan psikolojisinin edebi esere etkisi veya yansıması kaçınılmazdır. Psikoloji bilimi ortaya çıkmadan önce de sanatçının duyu ve düşünce yapısı eserlerinde doğrudan veya dolaylı olarak görülür. Ancak edebi eserlerdeki psikolojik unsurların incelenmesi Freud'la başlar. Sanatçı ve eserini psikanalitik bakışla ele alan Freud, edebi eserlere yeni bir bakış açısı getirmiştir. Freud'dan başka Adler, Jung, Reich, Lacan v.b. birçok önemli isim de psikolojinin edebi eser ve edebiyatçı ile ilişkisini araştırmışlardır.

İnsan psikolojisinin edebiyatla iç içeliği düşüncesi edebi eserlerin psikanalitik bakış açısıyla incelenmesini kaçınılmaz yapmıştır. Edebiyat ve psikolojinin en belirgin ve genelleştirilebilir ortak özelliği kendilerine insanın bütününe hedef ve malzeme olarak seçmiş olmalarıdır.¹ Edebiyat ve psikolojinin hedefi, insanı bir *bütün* olarak ele almak ve onun doğasını tanımaktır. İnsan ruhunu kavramak, davranışlarını gözlemek ve onun bilinçaltına yansıyan unsurları ortaya çıkarmak bu iki disiplinin ortak yönlerindedir.

Bu yazımızda amacımız edebiyat ve psikolojinin ortak yönlerinin Milli Edebiyat şiirine ne ölçüde ve nasıl yansıdığını ortaya koymaktır.

1. Edebiyat ve Psikoloji

Edebiyat ve psikolojinin ortak yönleri edebi eserlerde kendisini gösterir. Birebir şeklinde olmasa bile her edebi eserde az çok çağının psikolojisinin izlerini gözlemek mümkündür. Her edebi eser aynı zamanda çağının ruhunu ve psikolojisini taşır.² Edebiyat ve psikolojinin ortak özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. İnsanın psikolojik ve fiziksel yapılarını bir bütünlük içinde ele alma: Bu hususta edebiyat daha geniş bir anlatıma sahiptir. Sadece insan ruhunu, onun bilinçdışı ve bilinçaltı alanlarını değil, dış görünümünü de içeren bir yaklaşım tarzını benimser.³ Bu hususta her iki bilimin ortak temel kaynaklarından biri yazardır. Yazar, hem edebiyatın hem de

¹ İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, s. 294, Ankara 2006.

² İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, s. 296, Ankara 2006.

³ İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, s. 298, Ankara 2006.

psikolojinin kullanabileceği malzemeler verir. Dolayısıyla ne yazar psikiyatristin önünde, ne de psikiyatrist yazarın önünde gerilemelidir. Psikiyatri alanına giren bir temayı işleyen bir yazar, pekala güzelliğinden hiçbir şey kaybetmeyen kusursuz bir yapıt yaratıp ortaya koyabilir.⁴ Bu bakımdan, psikoloji biliminin yazardan faydalanması gerekir.

2. Bilinçaltına yönelme: Edebi eserler yazarın bilinç ve bilinçaltının ürünleridir. Her iki bilim de bilinçaltına yönelmektedir. Şiir, roman ve öykü türlerinde sanatçının eserine odaklanması gerekir. Yazar-özne, genellikle bir transa geçer ve kendini bilmez bir şekilde yazmaya devam eder. Yazma eylemi bittiğinde, eline aldığı metindeki kurgu, yoğun biçimde bilinçdışı alanların egemen olduğu bir bütünlüğe sahiptir.⁵ Bu bakımdan bilinçaltının edebi metne katkısı çoktur.

3. Çağrışım yönteminden yararlanma: Edebiyat ve psikoloji bilimleri çağrışım yöntemini de kullanırlar. Özellikle bilinç akışı tekniğinin keşfinden sonra kimi yazarlar serbest çağrışım adı verilen ve çoğunlukla da yazarını peşinden sürüklediği bir yöntemle yazmaktadırlar.⁶

4. Hayal gücünden yararlanma: Edebiyat ve psikoloji, hayal gücüne önem vermiştir. Hayal gücü hem yazarın hem de edebi eserin dünyasında ön planda gelir. Bu şekilde, hayal dünyası ve zihnin uzantısı bir imgeler dizisi oluşturur. Denilebilir ki sanatçı, başkalarına hayal kurmanın zevkini sağlar.⁷

5. Dilden yararlanma ve dile önem verme: Dil en etkili iletişim aracıdır ve hem edebiyatın hem de psikolojinin en başta gelen malzemelerinden biridir. İnsanla öteki arasındaki ne kadar zayıf olursa olsun iletişimi sağlayan en ayrıntılı mekanizma dildir. Bundan dolayı, kullandıkları ortak metot da anlatmadan başka bir şey değildir ve dil anlatmanın en kalıcı, en etkileyici aracı konumundadır.⁸

Edebiyat ve psikolojinin birçok ortak yönünün bulunması, bu iki disiplinin işbirliğini kolaylaştırır. Eseri oluşturan yazarın derdini ve bir taşkınlık halinde oluşturduğu eserin içeriğini, anlamını, varoluş nedenini bilmek, bu yazma edimiyle arzusuna erişip erişemediğini, maksadına ulaşmış ulaşmadığını anlamak, eserin arkeolojisini çıkarmak için psikanaliz gerekli görülmektedir.⁹

2. Milli Edebiyat Dönemine Bakış

Milli edebiyat dönemi Türk şiiri (1911-1923), dönemin sosyal, siyasal ve psikolojik yapısı altında cereyan eder. Dönemin şairleri milli hassasi-

⁴ Sigmund Freud, *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*, Çeviren: Kamuran Şipal, Yapı Kredi Yayınları, s. 283-284, İstanbul 2001.

⁵ İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, s. 302, Ankara 2006.

⁶ İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, s. 302, Ankara 2006.

⁷ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İletişim Yayınları, s. 152, İstanbul 1999.

⁸ İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, s. 304, Ankara 2006.

⁹ Ahmet Sarı, *Psikanaliz ve Edebiyat*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 66-67, Ankara 2008.

yetleri ön plana çıkaran eserler yazar. Dönemin karakteristiğini Ziya Gökalp'in, *şuur devrinde şiir susar* sözü oluşturur. Bu dönemin hassasiyetlerini milli unsurlar belirler. Bu edebiyat döneminin temelinde Türkçülük/fikri akımı yer alır.

Milli edebiyat hareketinin ortaya çıkmasında milli kaynaklara yönelme en önemli özelliktir. Millete ait duygu ve düşüncelerin anlatıldığı bir edebiyat olarak tanımlayabileceğimiz Milli Edebiyat, milletimizin dil ve ülkü birliğini yansıtmayı amaç edinmiştir. Bu hususta, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'in gayretleri büyük önem taşır. Bu bağlamda Ali İhsan Kolcu, Milli Edebiyatı Mehmet Emin Yurdakul'un "*Anadolu'dan Bir Ses*" yahut "*Cenge Giderken*" şiirinde söylediği, "*Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur*" dizesiyle başlatır. Zira her şeyden önce bu dize bir ayrışmanın, kendisini ötekilerden ayırt etmenin bilincini haykırır.¹⁰

Milli Edebiyat'tan önce Tanzimat döneminde yeni kavram ve imgeler dikkat çekmektedir. Hürriyet, vatan, milliyet v.b. kavramlar Namık Kemal'in şiirleriyle birlikte edebiyatımıza girmiştir. Onun eserlerinde vatan ve toplum için varolan ve daima hak ve görevleriyle anılan iradi insan, savaşların ve varoluş mücadelelerinin bittiği anda bireyleşecek bir iç donanıma sahiptir.¹¹

Osmanlı devletindeki çeşitli ırk, din ve milletin bir ayrılma sürecinde olmaları sebebiyle bu dize, Türklerin de kendi milli bilincine, özüne dönme ve bunu koruma vakti geldiğinin işaretidir. Mehmet Emin'in bu dizeyle Türk milletinin bilinçaltına inmeye çalıştığını görmekteyiz. Milli bilinci uyandırma çabaları belli dönemlerde Türk edebiyatında görülür. Orhon Yazıtları'ndaki "*Ey Türk titre ve kendine dön!*" sözü bu hususa en güzel örnektir. Yine, Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türkçenin korunması için verdiği fermanı da burada anımsamakta yarar vardır.

Türkçülük hususunda Gaspıralı İsmail Bey ve Yusuf Akçura'nın önemli yeri vardır. Nitekim Pan-Türkizm'in fikir babası olan Yusuf Akçura, dönemin koşullarını göz önüne alarak 1904 yılında Türkçülüğün manifestosu niteliğinde olan *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı makalesi ile Pan-Türkizmi siyasi bir strateji olarak ileri sürmüştür.¹² 1908'den sonra milliyetçilik hareketi, Türkçülük adı altında önce kültürel, sonra siyasi bir akıma dönüşür ve dernekler ve yayın organları kurarak teşkilatlanmaya başlar. Bu teşkilatlandırma ile ilgili ilk dernek, 1908'de kurulup 1911'de kendi adı ile bir de dergi yayımlayan Türk Derneği'dir.¹³ 1911'de bu derneğin

¹⁰ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 18, Erzurum 2008.

¹¹ Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, s. 37, Ankara 1995.

¹² Mehmet Yüce, "Türkistan Birliği Fikrinin Tarihsel Gelişimi ve Gerçekleşebilirliği", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 185, s. 181.

¹³ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri: 1860-1923*, İnkılap Kitabevi, s. 165, İstanbul 1995.

yerini başkanlığını Mehmet Emin'in yaptığı Türk Yurdu Derneği alır. Bu dernek de *Türk Yurdu* adlı dergiyi çıkarır, daha sonra yerini Türk Ocağı'na bırakır. Dönemin Türkçü dernekleri içinde sürekliliği en çok olan budur.

Dil, edebiyat ve tarih, bir milletin milli kimliğini oluşturan temel unsurlardır. Bunlardan özellikle edebiyat, milli bilincin uyanmasında çok etkili bir rol üstlenir. Çünkü toplulukları bir arada tutacak 'değerler ve duygular ağı'na ihtiyaç vardır.¹⁴ Millileşme sürecinin hızlanmasında ve milli birliğin korunmasında edebi eserlerin önemli yeri vardır. Dil, edebiyat veya kültür, inançları kalabalıklara yayarak onları yakıp yıkan bir fırtına haline getirebilir veya onlara karanlık gecelerinde yol gösteren bir ışık olur.¹⁵ 1911'de çıkarılan Genç Kalemler dergisi Milli Edebiyat ve Yeni Lisan hareketinin en önemli yayın organı olur.

Genç Kalemler'de Yeni Lisan'ın özü oluşturulur. Buna göre, Ömer Seyfettin ve arkadaşları Ali Canip ve Ziya Gökalp, milli dilin ilerlemede en önemli unsur olduğunu ifade eder. Türkler ancak kuvvetli ve ciddi terakki ile hakimiyetlerini, mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler. Terakki ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimizin arasında intişarına vabestedir. Ve bunları neşir için evvela lazım olan milli ve umumi bir lisandır. Milli ve tabii bir lisan olmazsa ilim, fen ve edebiyat yine bugünkü gibi bir muam-ma halinde kalacaktır.¹⁶

3. Şuur Devrinin Sesi: Şairler

Şairler milletin bilinçaltını yansıtan önemli unsurlardır. Freud'a göre sanatçı bütün insanlar adına konuşan kimsedir.¹⁷ Mehmet Emin Yurdakul, Türk milletindeki milli şuurunu harekete geçirecek olan temsilciler olarak niteler. Halka seslenmeyen şairler dar çerçeve içinde kalır. Milli edebiyat şiirinde ülkenin içinde bulunduğu durum burada adeta bir çılgınlığa döner. Şairin *Türkçe Şiirler* adlı eserinde bulunan "Anadolu'dan Bir Ses" yahut "Cenge Giderken" şiirinde geçen, "Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur"¹⁸ dizesinde, Türklük şuurunu zirveye çıkar. Daha önce akademik nitelikli, sadece aydınların ilgilendiği çalışmalarda işlenen Türklük şuurunu ve Türklükle gurur duyma fikri, ilk defa bu şiirle halka da ulaşan bir planda dile getirilmiştir.¹⁹

¹⁴ Hülya Argunşah, *Milli Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör:Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, s. 193, Ankara 2009.

¹⁵ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, s. 160, İstanbul 1982.

¹⁶ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfettin'in Bütün Eserleri, Makaleler 1*, Dergâh Yayınları, s. 112, İstanbul 2001.

¹⁷ Ali İhsan Kolcu, *Edebiyat Kuramları*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 177, Erzurum 2010.

¹⁸ Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 22, Ankara 1969.

¹⁹ Hülya Argunşah, *Milli Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör:Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, s. 203, Ankara 2009.

Bırak beni haykırayım, susarsam sen mâtem et;
Unutma ki şâirleri haykırmayan bir millet,
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir.²⁰

Şair sözü ile aydınlar da anlatılmak istenmiştir. Şairin istediği şey, aydın-halk bütünleşmesidir. Şairleri haykırmayan bir milletin çok zor durumda kalacağı fikri işlenir. Bu şiire egemen olan ruh *vicdandır*. Şairin kavgası mazlumların intikamını almak üstüne odaklanmıştır. Bu konuda gücünü inandığı davasından alır.²¹ Milletin içine düştüğü kötü durumdan kurtulması için şairlere büyük görevler düştüğünü ifade eder.

Mehmet Emin Yurdakul'un *Benim Şiirlerim* adlı şiirinde de şairin milletin haykıran sesi olma düşüncesi vardır. Milletin moral değerlerini yükseltmeyi amaçlayan şair, ait olduğu milletin gözü, kulağıdır:

Evet, benim her şi'rimde yılan dişli diken var;
Sizler gidin bal verecek yeni açmış gül bulun.
Belki benim acı sesim kulakları tırmalar;
Sizler gidin, genç kızların türküsüyle şen olun.

...

Zavallı ben, elimdeki şu üç telli saz ile
Milletimin felâketli hayatını söyleyim;
Dertlilerin gözyaşını çevrem ile sileyim!²²

Mehmet Emin'in "*Biz Nasıl Şiir İsteriz*" şiirinde adeta Milli Edebiyat'ın poetikasını buluruz:

Biz o şiiri isteriz ki çifte giden babalar,
Ekin biçen genç kızlarla, odun kesen analar,
Yanık sesin dinlerlerken gözyaşların silsinler.

Başlarını açık, beyaz sinesine koysunlar;
Yüreğinin özleriçün çarpındığını duysunlar;
Bu çarpıntı, bu ses nedir, neler diyor? Bilsinler.²³

Bu şiirde Milli Edebiyat'ın halka yönelik bir edebiyat olması düşüncesi işlenir. Milli bilincin uyanmasında edebiyatçılara düşen görev büyüktür. Şairler Anadolu'yu ve Anadolu halkını şiirlerine konu edinmelidirler. Anadolu'nun bir cevher olduğu ve bunun edebi eserlerde işlenmesi gerektiği fikri dönemin poetikası haline gelir.

²⁰ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 83, Erzurum 2008.

²¹ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 84, Erzurum 2008.

²² Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 47, Ankara 1969.

²³ Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 21, Ankara 1969.

Anadolu aşkının dile getirildiği şiirlerden biri de Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın *Anadolu* şiiridir. Şair burada Anadolu'yu ata ocağı, ana kucağı ve asıl vatan olarak tanıtır:

Anadolu, Sultan Osman'ın yurdu,
Tuğrul Bey'in konağıdır o eller!
Milletimiz orda doğdu, büyüdü,
Bize ana kucağıdır o eller!

...

Rıza! Canım o ellere kurbandır,
Sinesinde yatan, atan, anandır;
Anadolu asıl eski vatandır,
Anamızın kucağıdır o eller!²⁴

4. Nabızlardaki Kan ve Milli Bilinç

Milli edebiyat dönemi edebiyatın bilinç altındaki bir başka önemli unsuru da tarihteki Türklüktür. Şair Batı'nın "*tek yanlı tarih anlayışı karşısına belge olarak nabızlarında vuran kan'ın sesini çıkarır.*"²⁵ Bir milletin psiko-sosyal ve kültürel gücü milli gücü oluşturur. Bundan dolayı edebiyatçılar eserleriyle mensup oldukları milletin psikolojik yapısında önemli etkiler bırakabilirler. Birlik ve beraberliğin sağlanmasında, milli kimliğin korunmasında şairlere büyük vazife düşer.

Psiko-sosyal ve kültürel güç, toplumu millet yapan birlik ve beraberlik duygusu ile bunları sağlayan milletin tarihi birikimi, eğitim ve kültür düzeyi, gelenek, hukuk, dil, fikir v.b. alanlardaki durumu ve bunlarla ilgili uygulamaların milli güce etkilerini kapsar.²⁶ Bu gücün oluşmasında önemli bir ayağını da şairler oluşturur. Freud'a göre, günlük konuşmalarımızda kullandığımız sözler, sararıp solmuş büyülü nesnelere başka şeyler değildir.²⁷ Milli edebiyat şairleri de böyle bir vazifeyle dizelerini halkına açarlar.

Nabızlarımda vuran duygular ki tarihin
Birer derin sesidir, ben sahifelerde değil
Güzide, şanlı, necip ırkımın uzak ve yakın
Bütün zaferlerini kalbimin tanininde
Nabızlarımda okur, anlar, eylerim tebcil.

²⁴ Abdullah Uçman, *Serab-ı Ömrüm ve Diğer Şiirleri*, Kitabevi Yayınları, s. 31-33, İstanbul 2005.

²⁵ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 94, Erzurum 2008.

²⁶ Şamil Ünsal, "Milli Güç, Bileşenleri ve Vasıtaları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 187, s. 46.

²⁷ Sigmund Freud, *Psikanaliz Üzerine*, (Çeviren: Kamuran Şipal), Cem Yayınları, s. 32, İstanbul 1998.

Şair tarih sahnesinde bir gezinti yaparken Oğuz Kağan'a kadar gider.

Nabızlarımda evet, çünkü ilm için müphem
Kalan Oğuz Han'ı kalbim tanır tamamiyle
Damarlarımda yaşar şan-ü ihtişamıyla
Oğuz Han, işte budur gönlümü eden mülhem:²⁸

Ziya Gökalp'in vatan tanımı Turan idealidir. 1911'de *Genç Kalemler* dergisinde yayımladığı Turan manzumesi ile *Türklüğün bütünlüğü* fikrini benimsediğini göstermiş olan Ziya Gökalp (1876-1924), I. Dünya Savaşı boyunca, bu hareketin lideri durumundadır.²⁹

Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan.³⁰

Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*'nda, Türk milletinin yükselmesini asıl amaç olarak ifade eder. Bunun için de öncelikle aydının halka gidecek harsı alması, halka ise medeniyeti götürmesi gerekir. Gökalp, Vatan şiirinde,

Her ferdinde mefkûre bir, lisan, âdet, din birdir
...
Hududunda evlâtları seve seve can verir
Ey Türk oğlu, işte senin orasıdır vatanın!³¹

diyerek Türk milletinin vatan sözü ile anlaması gerekenleri dile getirir. Ziya Gökalp'in aydın-halk kucaklaşması düşüncesi, Faruk Nafiz'in *Sanat* şiirinde bu dönemin şiir anlayışını ortaya koyar:

Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz³²

Şair, Anadolu'yu milli sanatın kaynağı olarak görmekte olup bizim kültürümüzle ilgili olmayan sanata yönelmenin yanlışlığını vurguluyor. Anadolu'muz milli sanat üretimi için bakir bir alandır. Hem tabii güzellikleri hem insanların kültür zenginlikleri, gönül dünyalarının renkliliği, insani, medeni kimlik ve kişilikleri sanat ve edebiyat için yararlanılacak zengin ve önemli bir kaynaktır.³³

²⁸ Fevziye Abdullah Tansel, *Ziya Gökalp Külliyyatı-I, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 5, Ankara 1977.

²⁹ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri: 1860-1923*, İnkılap Kitabevi, s. 166, İstanbul 1995.

³⁰ Fevziye Abdullah Tansel, *Ziya Gökalp Külliyyatı-I, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 5, Ankara 1977.

³¹ Fevziye Abdullah Tansel, *Ziya Gökalp Külliyyatı-I, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 100, Ankara 1977.

³² Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 16, Ankara 1983.

³³ Nurullah Çetin, *Şiir Tahlilleri - 1*, Öncü Kitap Yayınevi, s. 78, Ankara 2010.

Türklerdeki cihan hakimiyeti ideali sınırsızlığın ifadesidir. Ziya Gökalp'in vatan anlayışı *Turan* olarak karşımıza çıkar. Ona göre vatan, uğruna hayatlar feda olunan mukaddes bir ülke demektir.³⁴ Türk birliği siyasetinin uygulanmasını engelleyen birçok sebep vardır. Milliyetçilik düşüncesi bu hususta önemli yer tutar. Türkleri birleştirme fikri iç engellerle çatışır. Müslümanlarda görülen o kuvvetli teşkilat, o pürheyecan-ı hissiyat gibi, birliği kolaylaştırabilecek unsurlardan hemen hemen hiçbirisi Türklerde yoktur. Daha da hazin olanı Türklerin büyük bir bölümünün birliği besleyecek tükenmez bir kaynak olan mazilerini unutmuş bir halde bulunmalarındır.³⁵

Ziya Gökalp, Ala Geyik şiirinde yine Turan idealinden bahseder. Bir manzum masal özelliği taşımaktadır. Şair Turan meleği sembolüyle Turan ülkesini anlatmak istemiştir.³⁶

Dedim, Turan Meleği!
Türkün yüce dileği!
Yüz milyon Türk bu anda
Seni bekler Turanda.³⁷

Bir topluluğun millet olmasının temelinde dil birliği vardır. Her milli uyanışta, ilk mesele olarak ele alınan dil konusu, ülkenin siyasi durumuyla yakından ilgilidir.³⁸ Ziya Gökalp, önceleri Turancılığın en büyük savunucusu olmasına rağmen Türkiye'nin varlığını koruması ve sürdürmesi fikrini destekler. Gökalp, Türk kültür tarihinde imparatorluk konumundan, ulus (millet) gerçeğine yönelen, bu amaçla Türk toplumunun yeniden restorasyonunu başlatan bir sosyal bilimcimizdir.³⁹

Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda milliyetçilik etrafındaki arayışlardan biri de Yahya Kemal'den gelir. Ziya Gökalp gibi Yahya Kemal de konferanslarıyla, yazılarıyla ve üniversitede verdiği derslerle pek çok insanı derinden etkiler.⁴⁰ Şair, Anadolu toprağının yeni bir Türk insanı oluşturduğunu belirtir.

Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair* adlı eserinde dil ve edebiyat hakkında görüşlerini belirtir. Bu dönemde şiirimizin nasıl olması gerektiği yo-

³⁴ Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 85, Ankara 1976.

³⁵ Recep Duymaz, *Türk Edebiyatı Tarihinde Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923)*, 3F Yayınevi, s. 21, İstanbul 2008.

³⁶ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 99, Erzurum 2008.

³⁷ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 97, Erzurum 2008.

³⁸ Yusuf Ziya Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, TDK Yayınları, s. 86, Ankara 2004.

³⁹ Orhan Türkdoğan, *Ulus-Devlet Düşünürü Ziya Gökalp*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s. 13, İstanbul 2005.

⁴⁰ Hülya Argunşah, *Milli Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör:Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, s. 200, Ankara 2009.

lunda sorular sorulurken, Yahya Kemal, 'Bizim bir şiirimiz varken böyle sorular sorulmazdı'⁴¹ der. Yahya Kemal genelleme yapmış olmakla birlikte, Mehmet Emin hedeflerini toplumun tam ihtiyacı olduğu günlerde söylemiş ve aynı şiir anlayışını paylaşmayanların da takdirini kazanmıştı.⁴²

Tanzimat'ın ilanından sonra Batılılaşma cereyanları hızlanır. Batı medeniyetinin olumsuz taraflarının taklit edilmesi, Türk toplumunda önemli bir mesele haline gelir.⁴³

Mehmet Akif, Mehmet Emin ve Ziya Gökalp gibi şairler hayatları bir 'şuur' devrine tekabül ettiği için sanatlarında derinleş(e)memiş şairlerimizdir.⁴⁴

Altın Destan şiirinde Türk milletinin bilinçaltını canlandırmaya çalışan şair, Turan birliği ülküsünü yine ortaya koyar.

Türk yurdu uykuda ey düşman sakın!
Uyuyan ülkeye yapılmaz akın.
Tan yeri ağardı, yiğitler kalkın.
Bakın yurd ne halde, vatan nerede?
Gideyim arayım, yatan nerede?⁴⁵

Ali Canip Yöntem, Milli Edebiyat ve Yeni Lisan için büyük hizmetler yapmış şairdir. 1911'de Genç Kalemler mecmuasının başmuharrirliğini yapan Ali Canip, Milli Edebiyat ruhunun oluşmasında öncülük etmiştir. Ali Canip Bey, Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'le birlikte Milli Edebiyat ve Yeni Lisan hareketinin üç teorisyeninden biridir.⁴⁶ Şair, Doğu'nun uyanmasını isteyen dizelerinde büyük bir samimiyet gösterir:

Daldım gözünde vehm uyuyan, susmuş ufkuna
Ey şark kanmadın mı asırlarca uykuna?⁴⁷

Türk edebiyatının Batı'ya yönelişi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyimiyle, "Bir medeniyet kriziyle"⁴⁸ başlar. Batı edebiyatının etkisi edebiyatımızın her türünde kendisini gösterir. Türk edebiyatının bu dönemlerinde milli hassasiyetler taşıyan eserler bulmanın zor olduğu⁴⁹ görülür. Bu bakımdan, Milli Edebiyat hareketinin dönemin milli şuurun oluşmasındaki rolü-

⁴¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair*, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, s. 11-16, İstanbul 1976.

⁴² İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, s. 19, İstanbul 2001.

⁴³ Mustafa Karabulut, "Paris'te Bir Türk ve Jön Türk Romanlarında Kültür ve Medeniyete Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 186, s. 77.

⁴⁴ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 101, Erzurum 2008.

⁴⁵ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 107, Erzurum 2008.

⁴⁶ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 120, Erzurum 2008.

⁴⁷ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat -I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, s. 120, Erzurum 2008.

⁴⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, s. 104, İstanbul 2000.

⁴⁹ Mehmet Soğukömeroğulları, "Ali Canip Yöntem'in Milli Edebiyat Görüşleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 186, s. 225.

nü daha iyi anlarız. Ali Canip Yöntem, sanatkarda milli şuur arar. Edebiyatımızın, cemiyetimizin ve milletimizin buna ihtiyacı olduğuna inanır.⁵⁰

Edebi metinler gerçeklikten hareket ederek geniş bir alanı kapsar. Edebi metnin yapısını meydana getiren bütün öğeler somut olarak vardır. Gerçek ve gerçeklik, günlük hayatta çok farklı görünüş ve kılıklarda karşımıza çıkar. Biraz da kendisini görünmez kılar. Bu farklı görünüş ve kılıklarda karşımıza çıkan, gerçek ve gerçeğin soyut olarak ifade edilebilen bire özü vardır. Kurmaca metinlerde bu soyut öz ele alınır, bunun özelliklerini somut biçimde ortaya koymak amacıyla bir olay örgüsü düzenlenir veya bir yapı kurulur.⁵¹

Mehmet Akif Ersoy, şiir sanatı ile sosyal meseleler üzerinde durmuş, sanatını milletine adanmış bir şair ve fikir adamıdır. İslam birliği idealinin şairi olan Mehmet Akif, şiirlerinde dini-mistik bir yapı gösterir. Şair, Bursa'nın Yunanlar tarafından işgali üzerine duyduğu ıstırapı Safahat'ın yedinci kitabında yer alan *Bülbül* şiirinde dile getirmiştir:

- Eşin var, âşiyanın var, baharın var, ki beklerdin;
Kıyametler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?⁵²

Uyan adlı şiir Mehmet Akif'in baştan sona samimi uyarılarıyla doludur.

Baksana kim boynu bükük ağlayan?
Hakk-ı hayatın senin ey Müslüman!
Kurtar o biçâreyi Allah için,
Artık ölüm uykularından uyan!

...

Ey koca Şark, ey ebedi meskenet!
Sen de kımıldanmaya bir niyet et.
Korkuyorum Garb'ın elinden yarın,
Kalmayacak çekmediğin mel'anet.⁵³

Bu şiirde Akif, Müslümanlara samimi uyarılarda bulunur. Milletimizin içinde bulunduğu hazin durumu gözler önüne sererken, geçmişte yaşanan felaketlerden ders alınmasını aksi halde gelecekte daha büyük tehlikelerin bizi bulacağını ifade eder.

Sonuç

Edebiyat ile psikoloji, birçok yönden ortak özelliğe sahiptir. Gerek muhataplarının insan olması, gerekse kullandıkları malzemenin dil ol-

⁵⁰ Bilge Ercilasun, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 123-124, Ankara 1995.

⁵¹ Şerif Aktaş, *Şiir Tahlili - Teori ve Uygulama*, Akçağ Yayınları, s. 22, Ankara 2009.

⁵² Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, (Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz vd.), s. 476, İstanbul 1996.

⁵³ Recep Duymaz, *Türk Edebiyatı Tarihinde Millî Edebiyat Dönemi (1911-1923)*, 3F Yayınevi, s. 147, İstanbul 2008.

ması bu iki disiplinin iç içe olmasını sağlar. Türk edebiyatında Milli Edebiyat dönemi, siyasi, sosyal, kültürel, psikolojik v.b. unsurların etkilerinin çok olduğu bir zaman dilimini kapsar. Millete ait edebiyat demek olan *milli edebiyat* kavramı, Türk edebiyat tarihinde önemli yere sahiptir. Türk edebiyatında milliyetçilik akımıyla birlikte oluşan ve milli bilincin uyanmasını ve milli kimliğin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir edebi harekettir. Bu dönemin şiir dünyasının en önemli özelliklerinden birisi, Türk milletinin bilinçaltına inerek milletteki milli bilinci uyandırmaktır. Şairler şiir aracılığıyla bir çeşit psikolojik bir etki yapmışlardır. Bunun için halkın bilinçaltındaki, dil, din, tarih bilinci; vatan ve millet sevgisi, v.b. duyguları uyandırma yolunu seçmişlerdir. Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Faruk Nafiz Çamlıbel vb. birçok şairde bu hususiyetleri görmekteyiz. Dönemin şairleri, milletin ruh dünyasına seslenebilmek için psikolojik hususları şiirlerinde kullanarak, milletin bilincinin uyanmasında önemli rol üstlenmişlerdir.

Kaynaklar

Aktaş, Şerif, *Şiir Tahlili - Teori ve Uygulama*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri: 1860-1923*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1995.

Argunşah, Hülya, *Milli Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, Ankara 2009.

Argunşah, Hülya, *Ömer Seyfettin'in Bütün Eserleri, Makaleler 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.

Beyatlı, Yahya Kemal, *Edebiyata Dair*, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1976.

Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Han Duvarları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.

Çetin, Nurullah, *Şiir Tahlilleri - 1*, Öncü Kitap Yayınevi, Ankara 2010.

Duymaz, Recep, *Türk Edebiyatı Tarihinde Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923)*, 3F Yayınevi, İstanbul 2008.

Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, (Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz vd.), İstanbul 1996.

Ercilasun, Bilge, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1995.

Emre, İsmet, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, Ankara 2006.

Freud, Sigmund, *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*, (Çeviren: Kamuran Şipal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Freud, Sigmund, *Psikanaliz Üzerine*, (Çeviren: Kamuran Şipal), Cem Yayınları, İstanbul 1998.

Gökalp, Ziya, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976.

Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.

Karabulut, Mustafa, "Paris'te Bir Türk ve Jön Türk Romanlarında Kültür ve Medeniyete Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 186, s. 75-88.

Kolcu, Ali İhsan, *Edebiyat Kuramları*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2010.

Kolcu, Ali İhsan, *Milli Edebiyat-I Şiir*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2008.

Korkmaz, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 1995.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

Sarı, Ahmet, *Psikanaliz ve Edebiyat*, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara 2008.

Soğukömeroğulları, Mehmet, "Ali Canip Yöntem'in Milli Edebiyat Görüşleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 186, s. 223-240.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yayınları, İstanbul 2000.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1969.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Ziya Gökalp Külliyyatı-I, Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1977.

Türkdoğan, Orhan, *Ulus-Devlet Düşünürü Ziya Gökalp*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005.

Uçman, Abdullah, *Serab-ı Ömrüm ve Diğer Şiirleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.

Ünsal, Şamil, "Milli Güç, Bileşenleri ve Vasıtaları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 187, s. 27-50.

Yüce, Mehmet, "Türkistan Birliği Fikrinin Tarihsel Gelişimi ve Gerçekleşebilirliği", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 185, s. 175-198.